

MANUEL RODRÍGUEZ LÓPEZ

POEMAS POPULARES

GALEGOS

EDICIONES "CELTA"

MADRID-LUGO

1968

Manuel Rodríguez López naceu en San Miguel de Paradela-Sarria (Lugo) o día once do mes de Nadal de 1934. Ós seis anos foise cos pais pra Barcelona onde estudiou humanidades e filosofía no Seminario. Deixou os estudos pra se adicar ó traballo adeministrativo.

Dende novo foron saíndo da súa pruma os poemas que agora aparecen en "EDITORIAL CELTA".

Ten preparada unha obra teatral encol do problema social dos encoros en Galicia e que pronto chegará ó leutor.

Iste primeiro libro de Manuel Rodríguez López é un libro feito dende ó pobo. Non quere ser un libro de VANGUARDIA, cheu de estravagancias na forma e de fondo deshumanizado. Arreponse a todos os ismos i a todos os manifestos contrarios á cultura tradicional.

O autor entende por poesía a expresión da beleza mediante a palabra e valeuse do verso, cas suas leis, como vieiro reuto no que o lingoaxe atopa a musicalidá i a cadencia, no que ecoan os sons dun modo regular e medido.

Manuel Rodríguez López non escribiu pra un grupo. O dadaísmo, o ultraísmo, o creacionismo, o surrealismo, o postismo, o eisistencialismo, non fixeron mella no pobo. A poesía non é un tratado de Sicoloxía, de Socioloxía ou de Metafísica. Il canta con verbas intelixiblea, con xiros naturais os sentimentos amorosos, as sátiras agudas, as tradicións, as mágoas, os intres ledos, a Saudade do emigrante que arela tornar ó seu pobo.

"POEMAS POPULARES GALEGOS" ten catro partes. A primeira é un longo poema escrito ós dezasete anos no que abundan os Romances: A lua i as estrelas / ollaban docemente / ós dous namoradiños / dende os eidos celestes. Nise mesmo poema aparece nídeo o ritmo do Anapesto: Paroleiro regato que asbaras / entre soes de liras e cantos / date conta que morres mais cedo / canto mais alixeiras teu paso. O endecasílabo fai boas migas co pentasílabo na estrofa Sáfica: Engaiolada no fidalgo pazo / triste a pombiña de brancas azas / pasaba os días derramando bágoas / chora que chora. E o poema colle folgos de arte maior: Nos seus brazos de ferro, abafante, trabado / loitaba envolto en sudes o endebre Millerados.

A segunda parte, sempre con gran variedá de verso, igoyal canta o amor con algo de ironía: Eu ouzo dende lonxe / envolteito en saudades / maldicindo do día / que ti me namoraches. Como canta o amor do meniño orfo: Cediño moi cedo / na cara bicouna / pero a nai calada / non daba resposta. O corvo agoira a emigración: Camiño doutras terras / a voar... a voar... O emigrado degora a súa terra: E come pan estranxeiro / porque na patria llo negan. O autor é un emigrante: Alonxado das tuas ribeiras / os teus sotos, devesas e prados / polo mundo magoadado camiño / dende os tenros, inxeles seis anos. As inxusticias son pisoteadas e dos turistas novos ricos di: Que dan cartos pro crego / e máis práns ánimas / sen lembrarse dos probes / que, soios, bágoan. Canta esceas labregas: A terra abríase farta / ó tenro bico do arado / ...O alambique choraba de cabezas / ...ó cabo dun tempo / xa a malla acabaron / i empezan as burlas / contiños e cantos.

A terceira parte son catorce sonetos adicados a Galicia: Paradela. Estaré lonxe pro.. esquecerte, !NUNCA! / Patria dos meus antergos ¡PARADELA! / A Cruña, Lugo, Ourense, Pontevedra, Santiago, Tuy, Vigo, Mondoñedo, Monforte, Betanzos, Ferrol e Catalunya, Adiantada de España, acollidora / do emigrante que as portas suas berra.

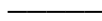
A derradeira parte é o froito de longas conversas cos homes i as donas das aldeas luguesas

perante as vacacións no mes das mallas e, logo dempóis, de novo en Barcelona, o resume de longas horas de cavilación encol dos problemas vividos polo autor nas bisbarras galegas e no seu contauto cos galegos da Cidá Condal i os familiares e coñecidos, que, de paso pro estranxeiro, de contino, fan un alto na súa casa barcelonesa.

Escomenza cun recordo pró tiu que morreu por culpa dunha guerra fratricida: Porque te arrepoñías ós caciques / porque adiantar querías de Galicia / o mañá que inda tarda. Ten unha lembranza pró meniño que: ferido, a carón da mai / perdeu o pai na guerra do Vietnam namentras: os nenos do mundo enteiro / brincan, xogan, berran, rin / e chapuzan no trolleiro. O castrapo que se fala nas vilas faille decir ó seu neno: Son sinoras da vila / falan bruando... e aconsella ó fillo: pro enxamáis renegues / do idioma patrio. Viviu o autor os problemas do agro e por iso di: Eu comprendo que xure o labrego / e maldiga o malfado que o roe. E porque viu aboas coidando os meniños dos fillos emigrados i as terras abandonadas, deixadas a monte, láíase magoado: Porque medran na patria somentelas carqueixas e pídelles á muller galega que, cal nova Rosalía: Arrenega ben forte! / rompe, rompe as cadeas!

Coidamos que este libriño será todo un éisito popular.

MANUEL RODRÍGUEZ LÓPEZ

POEMAS POPULARES

GALEGOS

Xaniño,
coidas de minorias a meu canto,
que comprenden moi poucos
o lingoaxe que eu falo.

Millor sería,
dis, que escribira ó xeito castelano
pra que me leran
os nosos i os estranos.

Tel-a tua razón:
óllalas cousas desde oposto prano,
tes moi bos sentimentos,
queres verme coroado
co trunfo
e por miles de beizos decramado.

Non percuro iso. Pódocho xurar.

Quen me deu folgos -como doi contalo-
pra escribir, non foi, non, a fácil gloria:
Foi a emigración que mágoa tanto,
a door do noso pobo
de aldraxes farto.

Non teimei escribir pro señorito
nin pro rendista ni-o señor fidalgo
envolveito en amores,
con forte lume e bo xantar nos pazos.

Escribín, cheu de amor, pras nosas xentes
que, a forza, camiñaron
deica lonxanas, estranxeiras terras,
en percuro de pan e traballo,
fora dos pais e dos fillos,
nos corazós sangrando.

Escribín pro labrego que inda ESPERA,
revolvendo terrós co vello arado,
a traballar de lusco a fusco, sempre...
pra comer sen compango.

Escribín na lingoaxe adeprendida
xunto a lareira, de ña nai nos brazos.

Escribín, tal cal penso,
pra contarche millor o noso pranto.

Barcelona, 1968.

1.-O CRIADO NAMORADO

Á miña aboa Dona Conceución López

Unha noite de luar
cando as estrelas, ceibes,
bailaban a muiñeira
no ceo refulxente,
parrafeaban dous noivos
de vegar... baixamentes.

Era o mociño, novo,
vivo como unha lebre
i a rapaza fermosa
como as perlas de Ourense.

Xuntolos rapaciños
parolaban alegres,
collidos das mauciñas,
arrolados no berce
da fresquiña ribeira
naquil mes de setiembre.

A lua i as estrelas
ollaban docemente
ós dous namoradiños
dende os eidos celestes.

Os grilos cantareiros,
na escuridá, solenes,
peneiraban prós mozos
cantiguiñas de meles.

Os ronquiños de luz
espallaban, namentres,
feixiños lumiosos
naquil pazo de reises.

Soio un río pequeno,
que corría ca febre
de bicar outros chaus,
ía sen lle dar mentes.

I o rapaz namorado,
de abril de dezasete,
falou desta maneira

ó líquido corrente:

* * *

"Paroleiro regato, que esbaras
entre soes de liras e cantos,
date conta que morres mais cedo
canto mais alixeiras teu paso.

Xunto a min unha nena belida,
que da envexa ás froriñas de maio
espalladas con xeito e donaire
polas verdes namelas e prados,
quere ollarse nas tuas auguiñas
pra amosarche seus puros encantos.

Nunca corpo de nena fitaches
tan garrido e tan ben acabado.

Son ridores seus ollos mouriños,
seu cabelo é dun mouro castaño,
as meixelas morenas e roxas,
o corpiño ben feito e delgado,
os seus beizos recenden perfume,
os seus muslos grosiños e mainos,
sua voz cantareira e galega
mais semella de doce paxaro.

Onte o sol maxestoso ó mirala,
tan vizosa, despida no lago,
dende o ceo atisbandoa quedou,
de diviño feitizo arroubado.

Os paxaros ó vela pasar,
con celmosos chirleos e cantos
á meniña afalagan mimosos
dende as ponlas dos vellos carballos.

Volvoretas douradas rebrincan
e cantigas esfollan os fados
ó pasar a meniña morena
de corpiño ben feito e delgado.

Soio ti, corriqueiro, camiñas
sen saber que te agarda o aceano
pra enterrarte no fondo sen fin
do seu colo pecheiro e salgado."

* * *

A garrida rapaza,
roxa como as cireixas,
escoitou ó mociño
en amores acesa.

Os seus mouros olliños,
faiscantes muxecas,
choutaban saltareiros
naquela noite leda.

As horiñas trotaron
como a besta lixeira
sen que os dous raparigos
tiveran moita presa.

Xa cantaban os galos
e se erguían as vellas
cando, trasnoitadores,
pasada a noite en vela,
metíanse nos leitos
pra non botar sospeitas.

Un anaco dempóis
a velliña caseira
chamaba polo mozo
pra encetar a faena
í os dous namoradiños
ouviron á Tereixa:

"Sempronio, !xa son horas!
¿andiveches de festa?
!Vaite vai! ¿non dormiches?
!Arriba! !Erguete apresal!"

* * *

Un abrinte de inverno
chegaba á catedral
da cidá amuralada
o mociño a pregar
á Virxe milagreira
doido de saudás.

A dos Olliños Grandes,
con garimoso ollar,
fitou ó Semproniano,
bo labrego, lanzal.

Levaba unha moiniña

i un caxuto na mau,
a roupiña pingando
e na conciencia a paz.

Ollou á Miragreira,
de xoellos no chau
e cas mauciñas xuntas
comenzou a pregar:

* * *

"Maiciña miña dos Olliños Grandes,
que escoitas as pregarías dos galegos.
Non é pra ialma o rogo que che fago,
Virxe de Lugo.

Mais é pro corpo, tolo pola nena
que ca mirada garimosa e doce
quedou prisada na gaiola de ouro
do meu espírito.

Cheira a frores de maio o seu corpiño,
os seus beizos recenden doce mel,
como os teus, seus olliños son, María,
mouros e grandes.

O bon destiño deulle bes da terra
facendoa filla dos fidalgos nobres
da renomada caste dos Andrade
en Paradela.

Sempre a fartura remexeu no pazo,
sempre a ledicia nel hachou posada
e por todos os chaus cantou a lenda
grorias de Andrade.

Do traballo en percuro e de mantenza,
petéi na porta daquil pazo un día;
fun acollido con pracer dos nobres
como un amigo.

Dende pequeno traballei contento,
indo cas vacas e collendo nabos,
arando leiras, gadañando a herba
dos meus señores.

Cando ía ó leito, do traballo canso
dempóis dun día de laboura dura,
baixaba un anxo pra contarme lendas
de cabaleiros.

No vrau, un día que esquecer non poido,
de amor ferido lle pedín á Lola,
filla belida dos fidalgos nobres,
seu corazón.

Os paxariños rebrincaban ledos
i as rebuldeiras volvoretas brancas
remuiñaban nas raiolas de ouro
do ardente sol.

Un rigueiriño, que corría maino,
bicaba as follas, a chorar, tristeiras
ó verse soias, zarandeadas, secas,
ó seu capricho.

As nosas almas, bébedas de amor,
falaron cousas que espricar nacerto
ficando as duas vencelladas sempre
dende aquíl día.

Nos seus olliños atopei consolo,
no seu corazón tiña o meu acougo,
no seu peitiño, que espallaba mal
tiña o meu leito.

Nunca na vida namorados houbo
que se quixeran con garimo tal,
como a Loliña dos fidalgos nobres
e iste teu fillo.

Deixa que logo, Miragreira Virxe,
che conte a hestoria das tristuras miñas,
que emprincipiaron cos traidores ciumes
do Millerados.

Un certo día foi pedir a mau
á nobre rula. Prometeulle traxes
e montós de ouro. Prometeulle sedas
perlas e prata;

pero vivacha lle escapou, ousada,
como a lebríña fuxe ó cazador
correndo ó tobo pra burlar o tiro
mortal de fixo.

Liscou o mozo pola corga abaixo,
camiño reuto cara a sua casa,
na tola testa debullando nomes
doutros rapaces.

¿Quen lle furtará o corazón de Lola?
Tal vez sería do maestro o fillo,
siascaso quizáis fora o Nicanor,
o Señorito.

Desta maneira, a matinar quén fora,
chamou polo pai, vello entrado en anos,
pero lixeiro como un rapaciño
e moi vivacho.

Ouvido o caso do desprecio feito
pola rapaza ó seu querido fillo,
cismou o vello parolar no pazo
co pai da moza.

Na noite pecha o Millerados vello,
marchou á casa dos fidalgos nobres,
a sua cara arrabuñada e roxa
polo abafallo.

A lua chea, arrodeada de ouro,
alumeaba con gudedellas nevas
o vello pazo que dormía un sono
de santa paz.

Os pais da Lola parolaban soios
cando sentiron ó señor Farruco
con voz roucona no portal chamando
polo fidalgo.

Dalí a pouquiño, na cociña os tres
falaban baixo por mor da xente
que xa vagaba no primeiro sono
da media noite.

Ven ves Manoel, dixo o pai do mozo,
que vai ser tempo de casala filla,
se ben te lembrás, propúxete un día
co meu casala.

De bois tres xuntas i outras trinta vacas
teño nas cortes, de farteira cheus;
unha docena de cebados porcos
no cubil dormen.

Poucas parolas foron menester
pra decidiren convencer á Lola
de se casar co Santiago, herdeiro
do Millerados.

Os dous fidalgos nobres e velliños
a noite aquela viron entre sonos
grande festa; na igrexa a sua filla
xunto ó Santiago.

De longo traxe branco regalada,
o crego á benzoar a sagra unión,
cheiraba a frores i a madeiras ricas
de Palestina.

Pero os seus sonos, como a nube branca,
o vento esfarelounos moi axiña,
cando a Lola o outro día querer xura
outro rapaz.

Os pais, vagüentos, dende entón cismaron
encerrar á pequena se non daba
a sua verba ó Santiago, herdeiro
de longas terras.

Moitos consellos acadou a nena
dos seus parentes e dos seus padriños,
que a aconsellaban de casar co mozo
do Millerados.

Pero a farteira que agromaba ceibe
nos vilariños e nos verdes prados,
nas devesas e soutos do morgado,
nona chamaban.

Engaiolada no fidalgo pazo,
triste a pombiña de branquiñas azas,
pasaba os días derramando vágoas
chora que chora.

Os longos agros amosaban ledos,
á madurar, os froitos inda verdes,
i a coitadiña, na prisión pechada,
chora que chora.

Chegaba a noite. Dende o ceo ollaba
Diana tristeira, de cabelos albos,
i a miña rula parolaba coela
chora que chora.

Na noite crara, cantareiros grilos
erguían ledos seu cantar tristeiro,
a miña Lola cos olliños rubios
chora que chora.

Tornaban días, somaniñas, meses
i a princesiña, do seu pazo escrava,
pasaba as horas do xiado inverno
chora que chora.

Os nobres vellos, con parolas meigas,
de novo á filla convencer porfían
pro seu casorio co rapaz morgado
no San Xoán.

Pronto lembraron o casal de Francos
que o pretendente, fillo do Farruco,
tiña arranxado pra casar con ela
con grande festa.

Lembraron leiras, prados e devesas,
lembraron vacas, xuntas e criados,
lembraron terras, títulos e nomes
do pretendente.

Virxen María dos Olliños Grandes,
pedirvos veño protección i axuda.
Dádeme a Lola que por min, coitada,
chora cautiva.

Non teño prata nin tampouco terras.
Non teño nomes nin carreiras outas;
pero ná vida me fallou, ou Virxe,
honra e nobreza.

Ela, ña xoia, deume o seu amor
como ningunha rapaciña nada
llo dera nunca na esquecida hestoria
a outro rapaz.

Moito sufriu dos seus nemigos presa
a muller pura do heroe de Troia;
pero a Lola, no pazo seu pechada,
padece mais.

Seus mouros ollos, de bagullas cheus,
queren ollarse no rapaz que entrara
pra ser criado no fidalgo lar
dos vellos nobres.

Non primitades, Milagreira Virxe,
que de Andrade a cautiva, esconsolada,
verta mais vágoas, polo seu amor
sempre a chorar.

Sen a pombiña que por min salaia,
de amor ferido, morreréi, ou triste,
lonxe do pazo, pola door guindando
á fría tumba.

* * *

O cairen as tebras
saiu da catedral,
co sorriso nos beizos
o garrido rapaz.

No seu corazonciño,
branco como un cristal
alumaba unha estrela,
vana esperanza quizáis.

* * *

Co machado na mau, na mirada a tristura,
rubía o Semproniano pola corga da Axuda.
Camiñaba pra Croa, nomeada do Toural,
pra dos piñeiros vellos unhas polas guindar.

No horizonte, encendido como unha laranxiña,
queimábase o fulxente sol, que ledó nacía.
As raiolas de lume, inda novas, sen forzas,
bicaban as namelas e xogaban cas rosas.

Unha nube mouriña cabalaba no ceo,
azuado como a iauga, craro como un espello.
A brisa garimosa remexía nos pinos,
que se erguían lanzaes, polo orballo roscidos.
Os paxaros xogaban mergullados na luz,
brincando garuleiros, na inmensa comba azul.
O lonxano renxer do carro cantareiro
recreaba os ouvidos co seu vedraio berro
e dos lonxanos montes chegaba un alalá,
enxebre, melancónico, saudoso cantar.
Margaridas branquiñas, sementadas no chau,
bicaban os peños do tristeiro rapaz
que ó chegar a Randulfe, na revolta da igrexa,
hachou ó Millerados sentado nunha pedra.

Os seus ollos, acesos, ollaban con carraxe
ó criado namorado da filla dos Andrade.
E dos pérfidos beizos afroraron con sorna,
refalseadas, firentes, istas mouras parolas:

* * *

Ola, meu farrapento,
¿cómo vai o namoro?

Dixéronme os veciños
que vas casarte pronto.
Seica tes preparado
un carromato de ouro
pra levar á muller
ó crego don Xacobo.

Non sei se no camiño,
ó pasar xunto o souto,
perderás os farrapos
probes que levas posto.

Non debe un disgraciado
como eres ti, mecoso,
chalarse pola filla
dun nome inmorredoiro.

Mal pagan os seus donos
os miserables mozos.
Mal ós seus servidores
os carniceiros lobos.

Tamén ti, traidor,
enlixachelos donos
i eu, pra vingalos, xuro
arrincarche os miolos.

* * *

De falar nacabara o cínico Santiago
que valente, alancou sobre il o Semproniano.
Loitaron os nemigos con carraxe febrenta,
cerrándose nos brazos nunha doorosa aperta.
O criado namorado, mais baril e lanzal,
domeábao a pracer e guindouno no chau.
Nos seus brazos de ferro, abafante, trabado,
loitaba, envolto en sudes, o endebre Millerados
i os seus beizos noxentos, cheus de sangue xuraban
contra Dios i os seus santos, enlamadas palabras.

Loitaron moito tempo e deuse por vencido
o fillo do Farruco; pero... !ou traidor maldito!
En canto o Semproniano a vítima ceibou,
de vereda o Santiago o machado agarrou,
ergueuno en outo e viuse un lóstrego no ceo
e ruxindo fincoullo ó coitado no peito.

A natura furenta do falseiro delito
ergueuse xenreirada contra o traidor manino.
As nubes cabalaron o craro firmamente
pra denunciar o crimen polo Santiago feito.
O trono retumbou estridente á porfía
i so lóstregos raxaron a moura comba infinda.
A terra avergonzada de soste ó morgado,
abría grandes lañas, pra nelas merguralo.

As roxas amapoulas, ó ver o criminal,
perderon a cheirume e deron en murchar.
Os xigantes piñeiros, con dooridos queixumes,
choraron ó rapaz cos regueiros i as nubes.

Co machado no peito, o namorado probe,
falou desta maneira con delirantes voces:

Dios che perdone o delito
que fixeches, criminal;
pero que un raio te parta
antes que a Lola lúxar.

* * *

Os velliños fidalgos,
a carón da figueira,
falaban baixamente
do caso da parella.

Estaban maldicindo
do día que acolleran
o mozo farrapento
amante da pequena.

Pensaban no Santiago,
dono de tanta terra,
que a rapaza fidalga
de dita encher poidera.

* * *

Aló polo vieiro,
que raxa toda a veiga,
viron chegar uns homes
cun... Dios do ceo ¿Qué era?

¿Que tivera o Sempronio
que fora a talar leña?
¿Un esmaio? ¿Un ataque?

¿Feriuse ca macheta?

No seu peito amosaba
unha roxa fendecha.
Os seus ollos pechados,
sen coor as meixelas.
Os cabelos desfeitos,
no sembrante a tristeza.
A faciana branquiña,
como cirios de igrexa.

Pronto chegaron vellos,
homes, mozos e nenas,
todos alporizados,
brancos coma caldeiras.

Percúranos ó Xuez
e Don Xacobo Leira,
pra que viran o morto
i estudiaran a fenda.

O señor Xuez dixo,
con treboante verba,
que o probe namorado
da belida pequena,
fora ouxeto dun crimen
quizáis debido á envexa.

* * *

As mulleres ceibaron
un berro, alporizadas.
As velliñas levaron
as mouras maus á cara.
As mociñas, bermellas,
foron restando brancas.
Os pequenos meniños
non botaban palabra
i os vellos do lugar,
pegados á caiada,
lembraron con voz rouca
outras mores disgracias.

Pouco tempo dimpóis
choutou de fala en fala
que o crimen quizáis fora
do Santiago a vinganza,
pois facía ben tempo
que o seu pai o buscaba
sen que en ningún lugar

o seu fillo atopara.

Pola corga da veiga
apareceu o Barxa,
que chegaba correndo,
branquiño como a prata.

Casi que sen alento,
perdida toda a calma,
falou desta maneira
á xente que o escoitaba.

* * *

"Fai pouco hachei ó Santiago
esgaxado en dous o peito;
eiquí encontro ó Semproniano,
durmindo un sono eterno.

Medosas vellas e donas,
valentes homes e vellos,
acabo de ver xa morto,
furado por un coitelo,
o fillo do Millerados,
pouco fai nomeado herdeiro.

Nun charco de sangue roxo,
atisbando caro o ceo,
estaba o disgraciado
cos ollos entreabertos.

A seu carón atopéi,
escrito polo seu dedo,
iste papel, que collín
e que agora vou a lervos:"

* * *

"Meu paiciño querido,
cando vexas a carta
escrita co meu sangue,
pensa que a miña ialma
está ardendo no inferno
por culpa dunha falta
que hachar perdón non pode,
pois pra tomar vinganza
do criado namorado
da fidalga rapaza,
fendinlle o corazón
con traidora saña.

Deixa que os corvos roan
o corpo que con maña
soupo matar un home
sen doerse das entranas.

Enterrai os meus osos
lonxe da terra sagra,
sen responsos nin cruces,
sen choros e sen vágoas.

E co meu nome infame
corra de fala en fala
soio pra maldición
de mozos e rapazas".

* * *

Indulxente leutor
desta esquecida hestoria,
de certo que xamáis
escoitaches tal cousa
e coidarás, tal vez,
que agromou na memoria
dun poeta soñador,
mais ou menos ditosa.

Pertiño de Randulfe,
nunha vella casoupa,
vivía a Carballeira,
tamén chamada, a Fona.

Era a coitada a risa
dos mozos e das mozas
e motivo de burlas,
dez légoas á redonda.

Comía o que lle daban
os veciños de esmola.
Vestía de farrapos,
ía sempre aldraxosa.

Un día, polo outono,
paséi perto da chouza
da probe da velliña
e berroume que fora,
que tiña unhos melindres
que sabían a gloria.

Eu era moi cativo

e pirriábanme as roscas
e dubidei un intre
de tan doces parolas,
pois facía xa días,
co Susiño do Bochas,
armáramos o demo
diante da sua casoupa.

"Fona, Fonacha,
rabo de sacha"
berrábamoslle, á rir
dende o cimo da corga.

Moitas pedras chovían
certeiras pro sen forza
i á carreira fuximos
á berrar: !Fona, Fona!

"Ven sen medo -me dixo-
olla que che son boas
e contareiche un conto
e dareiche unha roda.

Así naceu a hestoria.

Tan soio ela a sabía,
soio ela na Parroquia.
Adeprendeulla a mai
cando era moza nova
i ela ouvíraa contar
á sua bisaboa.

Non contes a ninguén
-díxome- hastra que eu morra,
o crimen que fundou
xeneracións de Fonas.

A coitada Loliña
foime tataraboa.
Cando os pais lle morreron,
ficou no mundo soia.
No Sempronio á cismar,
tornouse a probe tola.
Fixéronlle unha filla,
perdeu a casa toda.

As netas i as bisnetas
tiveron deica agora
a mesma mala sorte
que a coitada da Lola

e perdeuse de Andrade
a vedraia memoria,
e fumos a pedir
do mundo polas portas
hastra que os teus antergos
déronnos esta chouza.

En min caduca o fado,
finouse a moura hestoria.
De min fuxen os homes,
de min ninguén se acirda,
que herdéi males venereos
e cúbreme a pezoña.

* * *

Co bandulliño farto
de melindres e roscas,
corga abaixo, á correr,
ledo ca miña roda,
encamiñeime á casa
sen comprender á Fona.

Barcelona, 1952.

2.-INTRES ESPACIADOS

Ós meus pais que sempre me falaron na fala galega

Cal neno soio no mundo,
o meu corazón, probiño,
vagóu por moitas rexións
esgaxado e sen garimo.

Dende que te conocín,
Rosa, xúroche a verdá:
En min naceu un amor
que endexamáis se murchará.

* * *

Un paxariño, cando se ergue o sol,
con seus primeiros, garuleiros berros
na fiestra miña cantiguiñas ceiba
cheas de amor.

Eu reconozo no seu chirlo de ouro
e no murmuxo da fontenla crara
que pingotea, de vagar, no rego,
teu falar meigo.
e caladiño quédome un anaco,
maxinando que bule un corazón
entre marmuxos e cantigas ledas
perto de min.

Qué grande é o lume pasional que pechan
ises teus ollos, amantiña moza,
que na caída dun solpor feríronme
con doce frecha.

Qué maino sae dos teus roxos beizos,
cal da fontenla paroleira e branca,
o cheirar puro que enche de pracer
meu corazón.

Cando recordo o teu amor xurado
e cando sinto os teus biquiños tenros
un pracenteiro coxiguelo rube
polo meu corpo.

Qué souril fora, crabeliño novo,
se toda a vida nos braciños teus
zugar poidera con xigantes sorbos
o teu amor.

Nada na vida querería xa,
que nagromara da vontade tua
meña roseira bermelliña e fresca
cal primaveira.

* * *

Quixérate xunto a min,
nena de dourados rizados,
pra che bicar as meixelas
i ollarme nos teus ollíños,
somellantes a luceiros,
transparentes como o vidro.

* * *

Na noite pecha, cando sai a lua,
recordo o día que te vin, meniña,
naquela corga, xunto á carballeira
de Don Xaquín.

Ó ver os ollos da muller da noite,
sempre me lembro das palabras tuas
cando mintían: "Lévote na ialma,
meu Serafín.

* * *

No meu corazón arde unha fogueira;
pero fáltalle leña.

O palomo quedou sen pombiña;
i arrenega da vida.

Sen ti, rapariga,
salaia o meu peito,
anóxame a vida.

* * *

Teño envexa da fontenla
na que lavas os peciños.
Teño envexa do crabel
que levas xunto ó peitiño.
Tamén a teño da brisa
que che bate cos seus bicos.

* * *

Sábete rapaza
de guedellas de ouro
que nunca na vida
chegarás a un mozo:

Tés grosos os beizos
i azues os ollos.
Trenqueas ó andar
e falas fungoso.

Sábete rapaza
de guedellas de ouro
que nunca na vida
chegarás a un mozo.

* * *

Quixera saber voar
como unha anduriña
pra poider tornar
á miña casiña.

* * *

Na Bugalla conocín
unha fermosa roseira,
non ma biquedes, xiadas,
que morrería sen ela.

* * *

O sol xa adormecía...

No fondo da ribeira
rebrincaba o riu Miño:
xunto a min, a Tereixa.

Cheus de toxolos carros
rechinaban ó lonxe
i as nantigas da moza
ecoaban no monte.

As horas debruzadas
ós pes do dios meniño,
escoitaban as falas
dos nosos corazóns.

Eros embebedoume
i alí bebín a grolos
o mel do seu amor.

Dimpois todo ers gozo.

* * *

Ten conta, bubeliña,
que coma min ninguén
che quererá xamáis.
Pensa ben o que fas.

Os paxariños, ceibes,
garuleiros rebrincan.
Tamén teu pensamento
rebrinca polos ceos.

Coidas que todo é festa
e que todo son froes.

Tamén entre as froriñas
atoparás espiñas.

* * *

Os paxaros debullan
rechouchíos nas arbres.
Tamén ti, rosa brava,
as debullas á tarde
cando o sol se adormece,
mentras que a lua nace.

Eu ouzo dende lonxe
envolveito en saudades,
maldicindo do día
que ti me namoraches.

* * *

Tantán, tén... Tantán, tén...
Morreu dona Tereixa.
As campás !cómo choran!
!Falta unha ferigresa!

Aquela muller nova,
denantes tan bermella,
trocou a cor san
das fresquiñas meixelas.
Aquelas cantiguiñas,
cantiguiñas galegas,
agora xa non soan
nos montes nin nas veigas.

Na tomba dormidiña,
cas amuciñas marelas,
descansa, mentres choran
un neno i unha nena.

!Probes orfos sen mai!

!Qué pesar! !Qué tristeza!
Quedan soios no mundo...
levan a mai pra terra.

O enterrador, xa vello,
xunto a porta da igrexa,
mentras choran os nenos
abre profunda fenda.

Cun cigarro nos labios

i un chapeu na cabeza,
cun bigote xa branco
i unha roupa aldraxenta,
aquil home da medo,
parece sen conciencia.

Afondando saca osos,
saca unha calivera,
pedazos doutra caixa,
pelos, pedriñas, terra...

Pasa pouquiño tempo,
os que choran aumentan:
Naquil foso profundo
van a meter á Tereixa.

Xa está nil. !Qué silencio!
!Qué disgracia! !Qué pena!
Os fillos quedan orfos.
A mai non dá mais verbas.

Co tempo será cinza...
!Na gloria Diola teña!

* * *

!Qué verde e garimosa é a terra miña,
qué poética na noite,
qué algareira e ridora polo día!

Cando se viste o ceu de mouras tebras
saien grilos troveiros
para cantar á lua voandeira.

Cando esperta o sol, roxo ca ledicia
ó ver eidos galegos,
choutan paxaros riba das froiñas.

!Qué verde e garimosa é a terra miña,
qué poética na noite,
qué algareira e ridora polo día!

Por iso, cando Apolo torna ó seo
do mar enfurecido,
tanto mágoa que tórnase marelo.

* * *

Calade axiña, campanas,
con ise xordo tan, tan.

Non triades ó recordo
a morte que hoxe ou mañá,
con fouciño feridor,
nosas vidas segará.

¿Por qué aumentás nosas coitas
con ise tolo petar?

¿Por qué non deixás vivir
nos melancónicos chaus
da nosa aldraxada terra
ós coitados aldeáns?

Non nos chamedes, campanas.

Deixainos vivir en paz
no dondo niño galego
á carón do noso lar.

* * *

¿Qué ten o meniño
que sen para chora
cas maus na cariña,
de pé xunto a porta?

¿Pegoulle algún neno
pra quitarlle as bolas?
¿quizáis lle mordeu
o can a pelota?

¿Qué ten o meniño
que sen parar chora?

Cediño, moi cedo,
na cara bicouna
pero a mai, calada
non daba resposta.

Seus ollos pechados,
sen coor a boca,
as meixelas brancas,
frías como a lousa.

O neno, moi cedo,
na cara bicouna;
a mai, dormidiña,
non daba resposta.

* * *

Como unha moxica acesa,
que o ar levou no seu colíño,
así che levou a ti
a malafada a ise sitio
onde coidaches topar
mais achego i agarimo.

E xa ves... Non tes ningún,
meu emigrante querido.

Onde millor estarás
é debaixo daquil pino
que está a carón do teu lar,
saboreando os doce bicos
que che darán na meixela
istes galegos airiños.

* * *

Ruaron os anos
como un regueiriño
que corre entre prados
cheirosos a lilios.

Cos mesmos vencellos
seis anos xuntiños,
deixámonos hoxe,
Susíño querido.

Días de ledicia
pasados contigo
gardará pra sempre
o "FOI" no colíño.

* * *

Onte vin un velliño
cunha caiada
que choraba na porta
da igrexa sagra.

Os seus olliños cegos
non vían nada
i as suas pernas, probe,
tíñaas eibadas.

As campanas da igrexa
repinicaban

chamando polos fieles
á Misa santa.

Turistas, novos ricos,
nin unha ollada
lle deron ó pasar
i eu matinaba
que son moitos homes,
ou malafada,
que dan cartos pro crego
e mais pras ánimas
sen lembrarse dos probes
que, soios, bágoan.

* * *

Pra darlle a despedida,
unha fresca mañá,
encamiñeime, soio,
a Croa do Toural.

Enriba dun penedo
senteime, á cavilar,
ollando longas veigas,
montanas, ríos, vals.

Dende alí mirei pobos:
San Miguel e Suar,
Francos e Millerados,
Retorta e Cerexal.

Dende a Croa olléi soutos
restevas e toxáls,
labregos con baldetas
sementando no pan.

Da amañecida ouvín
o cantar do alalá
e dos ledos carriños
o lonxano chiar.

Qué grande o meu contento
mirando ó Sagrazal,
as chousas, as namelas,
os Carballos, os Chaus,
o Trobo, a Escadiña,
terras da miña mai.

Lástima que spertéi
de tan ledos soñar

ó ver un corvo negro
agoirento, fatal,
camiño doutras terras,
voar... á voar...

* * *

Qué fermosa a miña Patria
cos seus prados e ribeiras,
cos seus namelos e ríos
e cas suas carballeiras.

Qué pracer enleva o peito
dende o cimo dunha rega,
dende o cume dun outeiro
nunha mañá pura e fresca.

Qué deslumeante o solpor
cando bota lume a terra,
como gorentan os acios
que colgan das verdes cepas.

Qué sans, qué ledas e meigas
as rapaciñas galegas...

Qué tristura a do emigrado
que degora a sua terra
e come pan estranxeiro
porque na patria llo negan.

* * *

Verde Galicia, de min tan lonxana,
recibe un bico i unha forte aperta
diste rapaz que, de ti lonxe chora
cheu de pesar.

Lonxe da casa, da maiciña lonxe,
sen isas augas e sen isas veigas,
voume quedando sen coor, sen riso
sen alegría.

Cando retorne pra ise chau frorido
de ricos agros e verdiños vals,
de montes outos e ribeiras longas
bicos dareiche

i endexamáis chei de deixar, sagrado,
doce recanto que nacer me viches,
no teu colíño, respirando a brisa

da primavera.

* * *

Relembanzas de Galicia...

Nunha tarde bichornosa
con queipos, cestos e sachas,
riseiros i armando troula,
ós Chaus á arrincar patacas,
fumos os mozos i as mozas.

A terra abríase farta
ó tenro bico do arado.
Postas as maus na rabela
meu tiu botaba carafios
i aguilloaba ós marelos,
devagariños e cansos.

Eu sachaba nun rego
á carón da Tereixa,
de cabelos dourados
coma follíñas secas.

As horas alancaban
coma nubes lixeiras
namentras escoitaban
as parolas da nena.

Un merlo, á reloucar,
rouboume a miña idea
e namorado dil
esquencín á Tereixa.

* * *

Sempre recordaréi a noite aquela
chea de risas, chea de malicia...

O meu tío tizaba ó frio forno
cando chegaron o Xosé i o Frías.

Barullando, en voz outa, deron berros
chamando pola porta da cortiña.

O alambique choraba de cabezas
e probaron os dous a forte chisca.

Logo sacaron cartas pra xogar
i entre os catro botamos a birisca.

Guiños e lengoas, testas que abalaban,
carafios, señas cegas, troulas, risas,
zapateiras, capados e barullo,
augardente, partidas e partidas.
Logo empanada con coello e hiscos
contos de monxas, cregos e sobriñas,
falas picantes, cántigas e chistes,
mofas da vella Pepa, a Beatiña.

Sempre recordarei a noite aquela
chea de risas, chea de malicia...

* * *

Xa chegan as mallas.
O pan, enmedado,
agarda o rapaz
que ten que tiralo.

Á mañá cediño
quedou amañado
o motor i a máquina
pra darse ó traballo.

Pronto chegan mozos
con rodos i angazos
donas con basoiras
pra apartar os cuaños.

As espalladoras
tocadas cos panos,
o home do palleiro
e da casa o amo.

Toman logo a copa
e vanse ó traballo.

Gusta ver as mozas
que falan berrando
por mor do ruído
do motor borracho.

Gusta ver os mozos
na palla carreando,
valentes e fortes,
sen sentir cansancio.

Gusta ver as donas
a volta cos cuaños

i os nenos xoiosos
correndo e cantando.

Ó cabo dun tempo
xa a malla acabaron
i empezan as burlas
contiños e cantos.

As mozas, travesas,
falan polo baixo
ríndose dun mozo
que é bastante parvo.

Os nenos barullan
e xogan cun gato,
os homes i as donas
están descansando.

As risas rebentan
cando din que a Charo
meteulle na espaldra
ó Farruco un rato.

Todos rin, mais il
tórñase encarnado
cal se lle pegaran
un forte palmazo.

Acabado todo
camiñan pra Pacios
á malla do Pepe
alcumado o Frasco
i eu quedo moi ledo
porque barullando
arroubeille un bico
á filla do Francos.

* * *

Alonxado das tuas ribeiras,
os teus soutos, devesas e prados,
polo mundo magoadado camiño
dende os tenros inxeles seis anos;
mais teu doce recordo por sempre
no meu peito acochéi con agrado.

Enxamáis esquencín isa terra,
agra verde onde brincan os anxos,
que sostivo meus calcos primeiros,
inseguros, con tento alocado

i escoitou miñas verbas trabadas
con tatexos de novo paxaro.

Terra meiga cuberta de froes,
paroleiros, pequenos regatos,
coma nunca cubizo teus aires
no recendo da xesta aromados.
Tuas frías mañás invernais
con folerpas de neve xogando.
Teus solpores nas noites do vrau
cando torna dos montes o gando
i as galiñas encetan un sono
e camiña marela no espacio
cos seus cornos, tristeira a luíña
de alongados cabelos dourados.

Con saudade me lembro, Galicia,
do meiguíño renxer dos teus carros,
que recrean con berros melosos
os ouvidos do nobre aldeano.

E recordo teus días de mallas
cando o sol cai fervendo nos agros
i as ribeiras no mes de setiembre
que respiran co zucre dos acios,
i os castiros que pechan o froito
nos marelos ourizos gardado.

!Cánto sempre de ti che me lembro,
cánto peno da terra emigrado!

Se eu tivera da brisa as cantigas,
que nas ponlas desfai dos carballos;
se eu soupera tecer tenros chios
como o fan algareiros paxaros.
Se da lira soupera o segredo,
se meus foran os beizos dos fados,
eu cantara teus feitos de groria
no linguaxe que falan os anxos;
pro cativos os probes meus versos,
sen miolo, no vento broslados,
son tan soio palabras sen fondo
dun galego de amores magoado.

Barcelona, 1956.

3.-LEMBRANZAS ANTERGAS

Á miña dona i o meu meniño Enrique.

G A L I C I A

Galicia, patria enxebre, acolledora,
perdona os versos ruís que che consagro,
dos millores troveiros, fúlxido agro,
de Curros e Pondal lira canora.

No inxenio de Mateo es xenitora,
recanto no que Dios funda o miragro,
do linaxe de Celt Destiño sagro,
e tórnaste nas pedras Creadora.

Ise abourador fogo que ti encerras
moi logo alumará veigas e serras
i ó teu berro virán dende o estranxeiro
os teus fillos, acesos os espritos,
e de Añón os proféticos escritos
tornaranse PRESENTE ventureiro.

P A R A D E L A

Festas de San Miguel e das Delores,
campás da igrexa, ledas ou tristeiras,
camiños dondos, corgas costaneiras,
noites de luar, no vrau, longos solpores.

Namela onde collía brancas froes,
noces, figos, amoras das silveiras,
terra de mozas, ledas, cantareiras,
¿qué tes que mórrome de mal de amores?

Terra que vai dende o Toural ó Loio,
veiga onde nacín, doce, verde cunca,
camiño do romeiro a Compostela.
Polo mundo emigrante, triste, soio,
estarei lonxe, pro... esquecerte !NUNCA!
Patria dos meus antergos !PARADELA!

A C R U Ñ A

Loubanza a ti, cidade mariñeira.
Contra o normando que entra na badía,
cínqueste de murala e sen canseira
os teus fillos deféndete á porfía.

Pra Carlos quinto poste feiticeira
i emprende longo viaxe nesa ría,
en logro de raíña gasalleira,
o rei en cuios eidos sempre é día.

Salve ou ti, patria de María Pita,
na loita Capitán, sen medo á morte.
Salve gardán do inglés, guerreiro forte
lañado pos sangal bala maldita.
Vixía sen acougo que ó Alén fita,
Dios che dea diviña, sagra sorte.

LUGO

Lucus Augusti, amuralada e forte,
primada dos romanos, terra brava,
cidade Conciliar, sen medo á morte
contra as forzas que Muza comandaba.

Do maino Miño, pendurada ó norte,
quería o feudal terte por escrava;
pro arriscada, valente, a tua sorte
a Castañeira axiña ela trocaba.

Pazo de Xesús Hostia. Nobre asento
da celestial Virxe dos ollos Grandes,
de San Froilán, fidalgo, berce sagro.
Ás tuas portas pido valemto
pra que meu corazón ferido sandes
da door dos emigrantes cun miragro.

OURENSE

Ou cidá aloumiñada polo Miño,
confortada cos acios do Ribeiro
que cantara o Rei Santo, bo troveiro,
inspirado co espírito do teu viño.

Ten á morte o rei suevo o seu meniño,
denantes xoguetón e brincadeiro
e noite e día prega ó milagreiro
santo de Tours, que o sanda, San Martiño.

Noutrora cubizada de invasores
e condes feudás, podres de inxusticia;
Hoxe, do capital, chuchada rosa.

Patria de Feijóo e poetas loitadores
-Curros e Lamas, gorias de Galicia-
¿Cando se finda a emigración forzosa?

P O N T E V E D R A

Do río Lérez Teucro chega á orela
e namorado do teu mar diviño
dille ás hostes: "Abonda de camiño.
Enxamáis ría vístedes como ela".

Así naciches a serán aquela,
dos heróis gregos prácido destiño,
do Vate-Capitán Gómez Chariño
solar que brila con roibéns de estrela.

Nises peiraus a nau Santa María
de Colón, teu esgrevio fillo, ó mando,
en logro doutros chaus, deixa a badía.

Patria do cambadés, galego enteiro,
nos caciques legón rexo mallando,
do pobo, enxebre, xenial troveiro.

SANTIAGO DE COMPOSTELA

Ou sagro pobo do miragro nado,
cidade de feitizos, Compostela,
de Santiago, gorioso, rexo estrado.

Quixoafogar o mouro a tua estrela
pro trunfador, acoden ó teu lado
santos e bispos. Cunha mesma arela,
o labrego, o mendiño i o cruzado,
nobres de Francia, reises de Castela.

De Xelmírez perante o bon goberno,
teu esprendor iguálase ó das Romas.
Nisas pedras Mateo pon ó Eterno
cos seus Santos i Apóstoles á rir
i en Rosalía, teu poeta, agromas
de Galicia ricaz novo porvir.

T U Y

Ou cidá empoleirada na ribeira
do fartureto, enxebre río Miño,
de Portugal hirmán, vello camiño,
dende a Antiguedá fúlxada roseira.

De Tide o fillo chega á tua veira
en percuro de novo enxebre niño
i arrolado no teu dondo colíño
esquece a grega patria feiticeira.

De Witiza es fidalga, nobre corte
e Dona Urraca, reina xenerosa,
con garimo, refaite bela e forte.

Ó meniño San Paio ergo o meu prego,
mártir do mouro en loita groriosa,
o peito á chorar polo lar galego.

V I G O

Ou recanto vigués, do mar ó arrollo,
da Galicia industrial, bo pregoeiro;
Tal maiciña co neno no seu colo,
teus fillos óllante medrar riseiro.

Quere roubarte o ingrés nun rauto tolo
i amóstraste varil, forte guerreiro
e cal o mauritán, con desconsolo,
fuxe, do teu mergallo xa presoeiro

Es soleira onde Dios vai ás tardiñas
cando o sol ó deixarte, sangue chora
i a milleiros revoan anduriñas
e bisbea cantigas tenras Frora.
Ría viguesa de augas manseliñas,
¿cal fado acochas que tan ben namora?

M O N D O Ñ E D O

Seu fora, Mondoñedo, cal Nogueira,
vate fecundo. Se de Veiga un día
e de Cunqueiro a inspiración me rega,
tuas grorias sen conto tanguería.

O Mariscal de Cela abonda e chega,

morto por traición na noite fría,
pra facerte inmortal, cidá galega.
-dentón es pra Galicia espello e guía-

Premitan San Gonzalo e San Rosendo
que sen ver os teus pazos i as tuas veigas,
sen conocer ise verxel na morra.

Respirar quero o teu puro recendo,
de Álvaro á nite ouvir tesouros, meigas.
Rolas, no día, o cuco i a cochorra.

MONFORTE DE LEMOS

Veiga de Lemos rica e nobre, escoita
istes versos endebres, soñadores,
Patria dos meus antergos xenitores,
das vilas de Galicia enxebre roita.

Cas liortas feudás teu ceo se enloita
cando a Mitra, á arder, poñen pecadores,
os enemigos do abade, traidores,
na santa testa após de aceda loita.

Do Virrei conde Pedro ó sabio mando,
medras groriosa, lampexante, forte,
do vello Castro, no fondal, Monforte.

O Cabe a teu carón pasa lembrando
o Cardenal mecenas Don Rodrigo
e párase a rezarlle no pontigo.

B E T A N Z O S

O Mandeo, sen presas, priguiceiro,
pra na ría morrer con dinidade,
os ollos ergue ó ceu e dos Andrade
ó lembrarse, ergue un rezo nun caneiro.

Ou Brigantium romano, nun outeiro
Fidalgo das mariñas, farto abade
coroado de mosteiros de outra idade
envoltos nun recendo milagreiro.

Fernán Pérez o Bó, érgueche igrexas,
hospitales e pontes que na historia
xermolan en trunfás lendas de goria
e das liortas feudás, guerras i envexas,

garrida xurdes sempre, gran Señora,
no teu Castro sentada Emperadora.

CIDA DO FERROL

Faro que esculcas longo mar bruante,
gardado por castelos fortes, rexos
-San Felipe e San Carlos- cos reflexos
do sol bicados ó morrer no Atlante.

Das Indias defensor sempre axexante.
Os teus barcos guerreiros loitan lexos,
alumados na loita cos latexos
do Setestrelo, contra o inglés liante.

Se ingresa foras, arxentina mura
apreixaríate por tolos ciumes;
con nos, do mar á veira, libre creces
e nas artes abrangues da pintura,
as letras i a mariña, os outos cumes
e pra Galicia un outo porvir teces.

CATALUNYA

Ó meu bo amigo catalán Roger Canicio

Dende neno que viñen a ista terra
na roda da hirmandá -toca a tenora-
deume a mau Catalunya proteutora
e garimo a "Morena de la Serra".

Meu corazón agradecido encerra
un moimento que bagoas ledas chora
á adiantada de España, acolledora
do emigrante que as portas suas berra.

Patria de Verdaguer, cal Rosalía,
froito do pobo, esgrevio, inmortal poeta,
místico reiseñor da Moreneta.

-Os dedos molla en sangue que desfía
do seu peito i o marelo
escudo catro barras fan mais belo-.

Barcelona, 1966.

4.-ACEDUMES E MAGOAS

Ós nosos que inda fican nas aldeas

In memoriam do meu tiu Marcelino

Moitos anos pasaron, meu padriño...
Negouse o crego a bautizarme, dicen,
porque eras progresista,
porque te arrepoñías ós caciques,
porque adiantar querías de Galicia
o mañá que inda tarda. Sí, morriches.
Morriches coma un Santo, após da Misa
última que axudaches e fuxiches
de Paradela para dar conta a Dios,
co Daniel i o Xosé Manuel do triste
que ficaba o teu pobo, encadeado,
condenado á emigrar a outros países
en percuro do pan i a libertá
negados dos caciques.

Atendeu Dios a queixa tua, ó fin,
i o Concilio inspirou ó Papa Santo,
i as esquecidas leis reverdeceron
da libertá dos pobos encadeados
e novos cregos érguense ca Cruz,
do Vaticano ó mando,
a Xusticia Social na nosa fala
por cidades e pobos predicando.

Moitos anos pasaron, meu padriño,
dende que vos mataron
i a vosa esterela brila mais no ceo
cada ano.

* * *

Do Vietnam, coitado neno
cheu de negra fame, espido,
bota pragas ó bandido,
pra beber, dalle veneno!

Traidores irmaus, mercados
da Guerra cos podres cartos,
mentras iles viven fartos,
esquecen os malpocados.

O napalm queima as aldeas,
a metralla parte peitos
e miles de cadaleitos
sementan tropas alleas.

Naciches pra zugar fel
nas fragas da tua terra
e nos estrondos da guerra
medra a tua alma inxel.

Cómo mágoas Nguyen Nhigo,
ferido, a carón da mai;
hoxe perdíchelo pai
na loita contra o nemigo...

Non hai pra ti brancas pombas
porque o sangue corre arreo
e ises chaus, tirano alleo
inzounos cas suas bombas.

Os nenos do mundo enteiro
ruan na Cidá-Xardín,
brincan, xogan, berran, rin
e chapuzan no trolleiro.

Nas aldeas van ós figos
fanse chifros, cazan rolas,
acanéanse nas polas,
teñen pais, teñen amigos.

Ti, meu rulo, o pai perdiches,
pra ti non hai margaridas;
soio bágoas e feridas...
En qué malora naciches!

Hué, Khe Sanh e Saigón,
sangue, laios, morte, lume!
Cánto pranto, qué acedume!
Vaite estranxeiro lambón!

Pecador de infanticidio,
deixa os pequenos xogar
i as campás roucas chorar
o teu mouro genocidio!

* * *

O sol queima os camiños.
Da casa os homes van tomala sesta,

namentras nos seus niños
de toxo e xesta
botan unha sonada os paxariños.

Adormeceu o gato na lareira,
na corte, remoendo, están as vacas.
Dorme o can na palleira
e nas patacas hai tocata grileira.

Diante da casa, a sombra dun carballo,
sentouse a Pura
-para mulleres sempre houbo traballo,
non ten cabo a costura-

O meniño, inda novo, anda xogando;
il non quere dormir,
ás seis irá co gando.
Qué deño de pequeno, a rebulir.
Abondaranlle os anos pra sufrir.

Cunha vara entre as pernas, cabaleiro,
Arre burriña!, berra o rapazolo.
Corga arriba i abaixo, corriqueiro,
bate na estrana burra sen consolo.

-Acouga neno! Abonda de carreiras!-
-Eu xa son home! Voume dista aldea!
-¿Ti qué dis?-

-Vou pra terras estranxeiras!
Farei de cartos unha gran morea!-
-Ve acó! Ven que che conte!
Trotache abondo! Atende a miña estoria!
Eu emigréi, parece que foi onte...
afanosa de cartos e de gloria.

Os meus ouvidos semellaban xordos
i os dazaséis anos deixéi a terra,
o berce, pais, hirmaus, os meus recordos
i esta fermosa serra
e mergulleime nun rueiro novo
sen coidar que a Saudade a meu carón
como esfameado lobo,
sen compasión,
roería axiña neste corazón.

Onde atopar coidéi meles e frores
olléi de cote un ollo que acenaba...
"Ehí vai unha inmigrante" "Quers amores?"
"Inda eres nova, Quers ser miña escrava?"

"Fuxiulle a fame" "Cómo langreaba!"

Pra manterme, servín donos burgueses,
traballéi co Patrón industrial
interminabres meses.
Por un xornal
chucháronme a saude, a maior mal.

Salvéi somentes, pura, inmaculada,
do tufo da cidade a miña ialma
e da voz da Saudade aconsellada,
tornéi pra casa e recobréi a calma.

Olla iste formigueiro,
como arrastran a morta lagartixa!
Ledas, arriman todas seu hombreiro
pra no inverno faceren a partixa.

Cavila, neno, a sua leución.
Non fai falla emigrar:
O SINO certo está nisa UNION.

* * *

Eu comprendo que xure o labrego
e maldiga o malfado que o roe
esquecido de Dios i a Xusticia,
aburado por mil traidores;
nunha aldea perdida no mundo
isolado no medio do monte,
todo un ano traballa, traballa
pra vivir cheu de mágoas e dóres.

O cacique, namentras, arranxa
do aldeano papés, pasaportes...
pra que emigre a lonxanos países
en percuro de libras e dólares
i os coitados de vellos e vellas,
cando xa cos seus anos non poiden
fican soios nas suas casoupas
á chorar porque os fillos non volven.

Bo negocio albiscaron os Bancos
co traballo dos fillos dos probes
i os camiños abriron da Europa
pra que, escravos, pra iles aforren.
Non importa que a Patria non medre,
tanto ten que Galicia se escoe;
mais proveito deparan que a Industria
as divisas que mandan seus homes.

Danlle o dous de ganancia nun ano...
pero o triste, o que máis me conmove,
o que indina meu peito mormentes
é que os cartos aforros do probe
son a forza que afoga ó aldeano
entre sabas de rosas e froes.

¿Non coidache emigrante ou labrego
que ti mesmo buscáchela morte
ó entregar ó banqueiro os teus cartos
que lle rentan o cento por nove?

Fan pantanos e granxas i esmorgas
cos diñeiros que chegan de lonxe,
longas veigas enagan ca iauga.
"Se quers luz has pagar hasta os postes"
O seu gando dará beneficios;
"Venderalo teu gando se podes".

Iles viven en pazos na vila;
ti traballa pra que iles engorden.

Leva os cartos pro banco que medran!!!
que ó final do exercicio recollen!!!

Non malgastes. Aforra pra vello!...

Terás viño e colleita se chove...

* * *

Onde están os teus fillos? Onde anda a mocedá?
qué facedes, meus vellos, nisa pecha soedá?

Fuxiron a outras terras en percuro de pan;
enxamáis ó seu pobo, quizaves, tornarán.
Traballaban, coitados, tod-as horas do día
na fogaxe do vrau e na crua inverniá,
pra manterse de caldo, cachelos e touciño,
na lama e no trolleiro fozando do camiño.
Indo ben as estrelas, dá perda o centeo;
que choven os trabucos, afogantes... arreo...
O intermediario paga os pitos i as patacas
a precios de miseria pra enchelas suas sacas
i o becerreiro gana nunhas horas de trato
o que o noso labrego perde por moi barato.
Fican pra monte as bouzas; cheus de toxolos souts,
as ribeiras son acios, o lobo inza os picoutos.
Non hai xeito de darlle. Non se pode amañar;

por iso os nosos fillos tiveron que emigrar.
"Hai que industrializarse, esquecer xeitos vellos...
concentración de leiras, pinos..." Cántos consellos!
Estadística dice que no agro sobra xente
e que o vinte por cento quedará escasamente...

Fai anos que te abura o malfado, Galicia.
Trunfará, se non loitas, mil anos de inxusticia.
O gran señor das granxas, devanou moito o seso
e volve o feudalismo co mandil do progreso.
Se axiña non esganas o Sino caciqueiro
que te atenaza a ialma e choe teu vieiro,
irás esmorecendo cal triste fol sen vento,
ollando como alanca veloz teu pasamento.

* * *

Castrapo. Sí, meu neno,
Falan castrapo.

Son sinoras da vila.
Falan bruando.
Chaman ós seus meniños
cun berro estrano.
Empregan unha lingoa
de xeitos raros,
deprendida na escola,
nos vellos pazos,
na botica, no cine
e no igrexario.

Pra distinguirse sempre
do probe aldeano,
interpoñen adrede
ise valado
entre a caste dos ricos
i a dos escravos.

Isas mais ós meniños,
anxos xugando,
ensinan o lingoaxe
dos castelanos,
esmaiolado o probe,
con erros tantos,
que un burgalés chorara
se ouvir falalo.

Elas coidan !Ou parvas!
que o castelano
abriralles camiño

ós fillos, doado,
e mañá fará diles
cregos... fidalgos...
Non saben que o seu circo
éelles vedado
i en Castela tamén
o mesmo fado
atenaza ós que viven
do seu traballo.

Atende o rogo, neno,
que hoxe che fago:
Non cambielo galego
polo castrapo.
Adeprende lingoaxes
dous, tres ou catro.
Ingrés, ruso, francés
e castelano,
pro endexamáis renegues
do idioma patrio.

O xeito pra barrer
o cacicado,
non se dá ca humildade
nin con alaudos,
que canto mais os loubes,
ou malpocado,
mais te esmagarán iles
ben esmagado.

A unión da nosa caste
fará o miragro;
desvencellados, somos
parias escravos.

Xamós e lacós sobran,
sobran regalos.

O que queira comelos,
poña o traballo.
Se iles son dunha caste:

"O cacicado"
nos somos doutra caste:
"A do traballo"

Se iles falan e pensan
no seu Castrapo;
nosoutros falaremos
o Idioma Patrio.

Vencellados, meu neno,
Nos, "Os escravos"
crevarémolo Sino
en mil anacos.

* * *

Arrenega con forza,
muller galega!

Espreita o mundo ruín cheu de inxusticia
que te arrodea!

Esgana ós ladroeiros!

Se te aguilloan, berra!

Os feixes de outonizo os teus cabelos
triparon dende nena.

O toxo arrabuñou
a tua branca perna.

Enlixáchelas maus
no estrume da esterqueira
i os teus cuadrís, dende meniña, anícranse
para acadar o froito dista terra.

Casaches cun escravo,
décheslle o teu amor i a sua veira,
removendo terrós, criando pequenos,
xa chegaches a vella.

Hai leis no mundo?
E certo que unha luz no ceu latexa?
Cándo alumará nistes peitos ermos
isa candeia?

A probe Rosalía fai cen anos
con amor acendeuna;
mais a negrura
é pecha.

O seu brilo adivíñase;
pero non quiema.

Arrenega ben forte!

Rompe as cadeas!

Camiñaron teus fillos pro estranxeiro
e, co teu home, vello e ti xa vella,
namentres iles loitan polos sábados,
no barrelo arrolades unha neta...

Embázanseme os ollos,
muller galega!

Cada enruga, un degaro.
Cada caña, unha pena.
Os ollos, de chorar,
afundidos na testa...

De Rosalía a luz
por qué non queima?

Maldice o mundo ruín cheu de inxusticia!
Rompe, rompe as cadeas!

* * *

Vai sendo hora, Galicia, que esquezas
as fazañas antigas e poñas
en vitrinas douradas e cofres,
nun museo, as pretéritas cousas.

Longos anos durmiches no tempo,
enmeigada e cun nudo na gorxa.
Deixa os tópicos, Patria i alanca
ensanchando camiños e corgas.

Dende os Celtas, os Suevos, os Godos
i as feudales eternas liortas,
moitas luas morreron no mar,
moitos soles barreron as somas.

Xa vivimos na idade do Sputnik
que no cosmos altivo revoa.
Xa as fronteiras cairon no chau
e cen pobos camiñan na historia.

Novos xeitos aluman no ceo
un mañá con brillantes raiolas.
Escentila riseiro o futuro
i o progreso arremete nas portas.

Ateigadas de cantos e chios,
anduriñas lixeiras retornan
e dá fin a tristura inverniza

i o bon tempo os paxaros agoiran.

Sen acougo, os teus homes millores,
tripan sapos e lobos afogan;
Non pon medo o caduco pasado
nin as verbas que deitan pezoña.

Vencellados en feixes ben pretos
os labregos, poetas e mozas,
estudiantes, obreiros e nenos,
nos cadullos da terra xermolan.

Mocedá tés, ou Patria, e no sangue
unha ialma que peta con forza!

As virtudes da raza están vivas
e camiñan, xunguidas prá gloria!

* * *

Tamén o río do meu corpo,
sen presas, de vagar,
silandeiro i amodo
vai pro mar da Eternidá.

Igoal que o río Miño,
folgo da nosa raza,
de berce humilde,
que a frza de camiñar,
de beber bágoas
escurridas na brétema
e pingas que esbaran
dos ollos da lua,
medra, estalícase
e cando podía alagar
orgullosa, o peito cheu,
as largacías terras de Castela,
achandando desertos
i amostrando o seu ventre fecundo,
cavila, tatexa e decide
mergullarse
na inmensidá do colo salgado
do Oceano
perto, moi perto do barrelo seu,
bicando cos labres carnudos
as suas ribeiras
i as ribeiras irmás.

Ou raza Celta
que non sabes das cubizas tolas

do Ebro!
Ou raza sempre humildosa
que toconeas
nos acalmados relanzos.
Rio sen fervencias,
sen ruxidoiras,
sempre maino,
que te deixas domear
polas mau do home,
rio que das a tua forza
en troques de ren...

Esborralla as presas
que choen a tua marcha!
Afunde no pozo
das tuas entranas
os penedos arcaicos,
abortos da tua caste
que che entupen o camiño
da paz i a libertá
que percuras no mar!

Ruxe, funga, reventa,
desbota a rutina,
brinca do teu leito
e lémbra os bisabós
que domearon
o encrispado Atlante
e das lonxanas,
arrepoñentes tebras,
acadaron o froito da Irlanda
co esforzo dos fillos
de Breogán!

* * *

Atopeite moi lonxe do nativo lugar.
Contáchesme, chorando, o teu longo histirial.
Co teu home fuxiches pra terras estranxeiras
porque medran na patria somentes as carqueixas.
Somentes medran toxos, somentes curriolas,
que espiñan, mágoan, firen, zugan, matan i afogan.

Ó coidado da aboa o teu fillo quedou
i o teu peito, esgaxado, caíu na emigración.
Na diáspora, coitada, cántos ollos mollastes!
Servistes ó burgués. Os seus fillos lavaches,
de sol a sol: traballos. A testa sempre baixa,
olladas que non saben dun fillo que moi lonxe
escoita á sua aboa mil veces o teu nome,

siñores que che pagan puntualmente ó mes
o que iles esborrallan nunha noite en pracer.

Emigrante que choras, ¿Quén rozará as silveiras,
os toxales i os cardos que inzan a tua terra?
¿Cando coidas tornar a carón do teu neno?
¿Pra que emigraches, dí, co teu home ó estranxeiro?
¿Esqueciches que hai xugos, esqueciches que hai fouces?

Encamíñate axiña a carón do meniño
que chora polos pais e polo seu garimo.
Cal nova Rosalía, peta de porta en porta
e xungue nunha arela a Patria que se escoa.

Dille ós homes que forxen cen fouces e gadañas
e que rocen as silvas que corren polas agras.
Berra, muller galega, pra que o teu home esperte.
Cóntalle que os desertos se tornan en verxeles.
Esprícalle que un pazo son milleiros de pedras
i o tren que os levou, moitas ducias de pezas.

Esgánate berrando por aldeas e vilas
que as pallas fan os mollos, que as augas fan as rías.

Dilles, muller galega, que a Unidá enxendra forza!

Esgánate berrando pra que a Patria non morra!

* * *

Iste é o froito agromado no bosco
dos meus mozos, primeiros trinta anos.
Istas son as mazás i as cireixas,
os racimos, fatós, figos pasos.
Istas son as silveiras i os fentos,
as espiñas, os coios i os cardos,
testemuñas das miñas ledicias,
das angurias, dos risos, dos prantos.
Iste libro de poemas que liches,
de vivencias no tempo, é un ramallo
no que xuntos buligan, de cote,
amoriños, protestas e cantos.
E a molaxe da vida dun home,
esperencia, resume e catálogo,
ilusión faicante ó principio,
uns comenzos que xurden románticos,
tradición, pubertá, tempos idos,
corazón, a soñar, namorado,
esperanza, futuro, proieutos
forza, vida, grandeza... casado,

pai dun neno, loitar, cavilar,
enfrentarse ca vida i o engaño,
ilusións que cubizan verdades,
uns proieutos xamáis acadados,
unha ialma que quere ser ceiba,
que non cré en mintireiros miragros,
e no peito, unha forza que obriga
a berrar en voz outa, ben craro,
en favor dos que emigran á forza
i os da aldea que viven escravos.

Barcelona, Outono do 1967, de volta
das vacacións en Galicia.